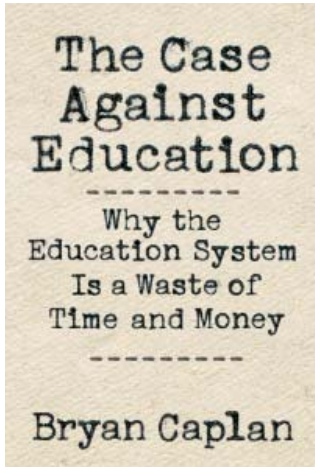

LUKUVIHJE

BRYAN CAPLAN: The Case Against Education. Why the Education System Is a Waste of Time and Money, Princeton, Princeton University Press, 2018. 416 s.

HANNU KARHUNEN
Vanhempi tutkija
PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS
hannu.karhunen@labour.fi

ONKO KOULUTUS AJAN JA RAHAN HAASKAUSTA?

Bryan Caplan on taloustieteen professori yhdysvaltalaisesta George Masonin yliopistosta. Monet tuntevat hänet yhtenä liberaarisen Econlog-sivuston kirjoittajista. Hänen uusin kirjansa ottaa hyvin vahvan kannan nykyistä empiiristä työmarkkinatutkimusta ja koulutusjärjestelmää vastaan. Caplanin näkemyksen mukaan valtavirtaiset työmarkkinatutkijat ovat väärässä väittäessään, että koulutus lisää merkittävässä määrin osaamista.

Caplanin mukaan valtaosa koulutuksen palkkavaikutuksista selittyy signaloinnilla. Koulutus siis vain paljastaa työntekijöiden luontaisen tuottavuuden potentiaalisille työnantajille, eikä nykyinen koulutus juurikaan lisää sellaista osaamista, mistä olisi hyötyä työmarkkinoilla. Näin ollen nykyisenmallinen koulutusjärjestelmä onkin vain yhteiskunnan rakentama kallis signalointimekanismi, jonka avulla yritykset löytävät itselleen parhaimmat työntekijät. Caplanin mukaan julkisen vallan tulisikin luopua koulutuksen tukemisesta lähes kokonaan.

Kirjan konteksti on hyvä muistaa alusta alkaen. Yhdysvaltalainen koulutusjärjestelmä on vähintäänkin kahdel-

ta keskeiseltä ominaisuudeltaan varsin erilainen verrattuna suomalaiseen järjestelmään. Valtaosa yhdysvaltalaisista nuorista menee lukiota muistuttavaan ”high schooliin”, eikä maassa ole tarjolla selvää väylää toisen asteen ammatillisen koulutukseen. Yleissivistävän toisen asteen tarpeellisuutta perustellaan maassa teknologisen kehityksen arvaamattomuudella, sillä varsin kapeiden ammatillisten tutkintojen ei ole nähty luovan turvaa työmarkkinoiden muutoksiin.

Toinen keskeinen ero koulutusjärjestelmien välillä löytyy koulutuksen rahoituksesta ja tuloksellisuudesta. Esimerkiksi useat Yhdysvaltain yliopistot ovat keskittyneet oheistoiminnan, kuten opiskelijoiden urheilumahdollisuuksien parantamiseen, kun sen sijaan itse koulutuksen laatu ja läpäisy eivät ole kehittyneet rahoituksen lisäyksen myötä myönteisesti. Suuret opintolainat ja opintojen keskeyttäminen ovat keskimääräistä suurempi ongelma etenkin vähemmistöryhmien keskuudessa. Myös alempien koulutusasteiden koulutuksen laadusta voidaan olla huolissaan oppimistulosten kansainvälisten vertailujen perusteella.

KILPAILEVAT TEORIAM

Koulutuksen hyötyjä on perinteisesti selitetty kahdella kilpailevalla teoriolla. Inhimillisen pääoman teorian mukaan koulutus lisää yksilön osaamista ja valmiuksia oppia uutta, joka taas johtaa korkeampaan tuottavuuteen ja parempaan palkkakehitykseen. Signalointiteorian mukaan koulutus taas on mekanismi, jonka avulla yksilöt pystyvät viestittämään luontaista kyvykkyyttään potentiaalisille työnantajille. Mitä harvemmalla henkilöllä on korkeakoulututkinto, sitä arvokkaampi on myös sen signalointiarvo. Signalointi on siis aina suhteellista. Täysin puhtaan signalointiteorian mukaan koulutus ei siis luo uutta osaamista, vaan koulutus ja tutkinnot toimivat todistuksena työntekijöiden luontaisesta kyvykkyydestä.

Empiirisesti signalointihypoteesin tutkiminen on erittäin vaikeaa, mutta tätä on yritetty jo useita vuosikymmeniä. Tällä hetkellä valtavirtaisesta empiirisestä taloustutkimuksesta ei löydy vahvaa näyttöä siitä, että koulutus olisi merkittävässä määrin signalointia. Mikäli näin kuitenkin olisi, niin koulutuksen voitaisiin argumentoida olevan suurta resurssien haaskausta - aivan kuten Professori Caplan kirjassaan väittää.

Caplanin näkemys signaloinnin suuruudesta (noin 80 prosenttia koulutuksen palkkavaikutuksista) eroaa työn taloustieteilijöiden näkemyksistä, joka asettuu yleensä alle 30 prosenttiyksiköön koulutuksen tuotoista (esim. LANGE 2007). Jos kuitenkin olettaisimme, että koulutus olisi puhtaasti signalointia, niin nähdäkseni ei ole selvää, olisiko nykyinen signalointimekanismi täysin tuhlauksena. Jos signalointimekanismia ei olisi, niin kuinka yritykset löytäisivät sopivimmat työntekijät? Meillä ei ole tietääkseni vertailutietoa muista signalointimekanismeista ja niiden paremmuudesta koulutusjärjestelmään verrattuna.

CAPLAN TIETÄÄ PARHAITEN JA TYÖN TALOUSTIETEILIJÄT OVAT HARHAISIA

Teoksessa käydään kattavasti läpi työn taloustieteen huippututkijoiden tutkimuksia koulutuksen tuotoista yksilön ja yhteiskunnan tasolla. Kirjallisuuden esittely onkin teoksen parasta antia, mikäli lukija ei anna Caplanin tekemien johtopäätöksien ja satunnaisten lohkaisujen häiritä varsinaista lukukokemusta. Taloustieteen kirjallisuuden lisäksi Caplan nojautuu merkittävässä myös määrin psykologian ja sosiologian tutkimuksiin, etenkin koska koulutuksen signaloinnista on taloustieteessä olemassa hyvin vähän empiiristä näyttöä.

Tutkijataustainen lukija voikin huomata erikoisen piirteen kirjallisuuslähteiden esittelystä. Caplan suhtautuu erittäin kriittisesti työn taloustieteilijöiden tutkimustuloksiin koulutuksen positiivisista

tuotoista, vaikka tutkimukset on julkaistu alan parhaimmissa vertaisarvioituissa lehdissä. Tutkimukset, jotka tukevat hypoteesia koulutuksen signaloinnista, läpäisevät kuitenkin Caplanin seulan huomattavasti kevyemmin. Epäsuhta tutkimusten ja niiden kriittisen tarkastelun välillä on selvä. Se, että taloustieteessä on aiheesta vähän julkaistua kirjallisuutta, ei todista ilmiön olevan empiirisesti totta. On myös mielenkiintoista, kuinka Caplan löytää vain sen osan makrotason tutkimuskirjallisuudesta, joka ei löydä yhteyttä koulutuksen ja talouden kasvun välille.

Kirja on monelta osin hyvin raivostuttavaa luettavaa. Suurin syy tähän on Caplanin tapa kirjoittaa niin kuin hän itse tietäisi mitä tuhannet työn taloustieteilijät ajattelevat. Tämä on hänen tyyliinsä provosoida lukijoita, mutta kyseinen kirjoitustyyli kehittää lähinnä kuvaa narsistisesta omahyväisyydestä. Caplan kertoo myös itsevarmasti, mitkä aineet koulujen lukujärjestyksissä ovat turhia. Aineet kuten historia, musiikki, kuvaamataito ovat hänen mukaansa suurimmalle osalle nuorista täysin turhia, sillä työmarkkinoilla näillä tiedoilla ei ole mitään merkitystä ja nuoret eivät kuitenkaan opi näistä mitään pysyvää. Valtion ei siis tulisi tukea näiden aineiden opiskelua.

Caplan toteaa myös varsin suoraan omiin kokemuksiinsa perustuen, että koulutus on muutenkin suurimmaksi osaksi ajanhukkaa. Tällainen ei-tieteilijämäinen ylimielisyys näinkin tärkeästä aiheesta kuin koulutus on omiaan lisäämään lukijan tuskaa. Henkilön omien kokemusten korostaminen suhteessa tutkittuun tietoon aiheuttaa usein oikeaa mielipahaa empiirisen tutkijakoulutuksen läpikäynneille, mutta se hämärtää myös faktojen ja mielipiteiden rajaa yhteiskunnassa hyvin vaarallisella tavalla.

LAPSITYÖVOIMA ON HYVÄKSYTTÄVÄ VAIHTOEHTO

Koulutus on siis Caplanin mukaan enimmäkseen signalointia, jonka seurauksena etenään toisen asteen ja sitä ylempää koulutusta ei tulisi tukea julkisin varoin. Mutta mitä tämä tarkoittaa kaikkein heikommassa asemassa olevien nuorten kannalta? Caplanin mukaan meillä ei olisi syytä huoleen. Signalointimaailmassa tutkinnotta jääminen on negatiivinen

signaali, joka on sitä negatiivisempi, mitä korkeampi tutkinnon suorittaneiden osuus on väestöstä. Kun tutkintoja suoritetaan koulutusleikkausten myötä vähemmän, niin tällöin myös laskee negatiivisen signaalin voima.

Caplanin mukaan ilmiön olemassaolosta löytyy myös selvää havaintoihin perustuvaa näyttöä. 1950-luvulla ”high schoolin” suorittamatta jättäminen ei tuominnut yksilöä kurjuuteen, kun taas nykyaikana näin käy, koska tutkinnotta jääminen on niin voimakas negatiivinen signaali. Työmarkkinoiden muutos ja osaamisen kysynnän muutos eivät voi Caplanin mukaan selittää tätä ilmiötä, mutta hän ei tarjoa tämän väittämän pohjaksi mitään todistusaineistoa. Kirjan kesken jättäminen voi käydä mielessä viimeistään tässä vaiheessa.

Caplan ehdottaa dramaattisia leikkauksia koulutuksen julkiseen rahoitukseen Yhdysvalloissa. Mitä alaikäiset nuoret sitten tekevät, jos koulutuksen julkista rahoitusta rajataan? Signaloititarkoituksessa nuorten on toki edelleen kannattavaa kouluttautua, mutta on selvää, että ilman julkista rahoitusta useiden kykenevien nuorten opinnot jäävät nykyistä lyhyemmiksi. Caplanin mukaan nuorten tulisi alkaa tekemään enenevässä määrin oikeita töitä turhan opiskelun sijaan. Lyhyt käytännön ammatillinen koulutus, kuten oppisopimuskoulutus, olisi tällöin ratkaisevassa asemassa. Oppisopimuskoulutuksen roolin vahvistuminen onkin nähtävissä jo Yhdysvalloissa. Myös lapsityötä koskevia lakeja tulisi Caplanin mielestä lieventää, niin että nuoret jotka eivät hyödy tarpeeksi ”high schoolista”, voisivat siirtyä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa työmarkkinoille.

MITÄ KIRJASTA JÄÄ KÄTEEN?

Taloustieteen tutkimus on kokenut viimeisten parin vuosikymmenien aikana merkittävään uskottavuusvallankumouksen. Valtaosa taloustieteen konferensseissa esiteltävistä tutkimuksista pyrkii kuvaamaan ilmiöitä käyttäen kattavia yksilötason tutkimusaineistoja. Uskotavimpien tutkimusten identifikaatio nojautuu luonnollisiin koeasetelmiin tai satunnaistettuihin kenttäkokeisiin. On kuitenkin epävarmaa, missä määrin empiirinen tutkimus pystyy koskaan

erottamaan toisistaan kilpailevien teorioiden selitysosuudet koulutuksen tuotoista (GRAETZ 2017).

Caplanin kirja onkin hyvä esimerkki siitä, että empiiriselle tutkimukselle koulutuksen tuotoista on edelleen merkittävää tilausta, vaikka inhimillisen pääoman teoria ja signaloointiteoria ovat käsitteinä jo puoli vuosisataa vanhoja. Tutkimukset, jotka pystyisivät antamaan uskottavaa todistusaineistoa koulutuksen signalointivaikutuksista, olisivat arvokkaita keskustelun edistämisen kannalta.

Vielä suurempi ja haasteellisempi tutkimuskysymys liittyy koulutuksen negatiivisiin ulkoisvaikutuksiin. Olisi erittäin mielenkiintoista nähdä uskottavaa evidenssiä siitä, että väestön keskimääräinen koulutustason nousu voisi vaikuttaa haitallisesti alhaisesti kouluttautuneiden työmarkkina-asemaan. Tällöin pitäisi myös verrata mahdollisia negatiivisia ulkoisvaikutuksia koulutuksen mahdollisiin positiivisiin ulkoisvaikutuksiin eri väestöryhmissä.

Kirjan ehkä tärkein anti on herättää meitä ajattelemaan, voimmeko järjestää esimerkiksi nykyisen yliopistokoulutuksen tehokkaammin niin, että opiskelijat eivät tahattomasti tai tahallisesti tuhlaisi vuosia koulutus- ja tukijärjestelmän resursseja. Suomessa tämä voisi tarkoittaa kandidotutkinnon työmarkkina-arvon korottamista. Myös itse korkeakoulut voisivat alkaa arvioimaan empiirisesti, kuinka koulutus- ja ohjaustoimintaa voitaisiin järjestää tehokkaammin. Caplanin kirja on kuitenkin vaikea suositella muille kuin aiheita ymmärtäville tutkijoille. On pelottavaa ajatella, että kansalaiset tai päättäjät ammentaisivat kirjan ”oppeja” yleiseen keskusteluun ilman perusteellista kriittistä ajattelua. Näin kuitenkaan tuskin koskaan käy, koska itse kirja ei ole mukava lukukokemus.

Kirjallisuus

GRAETZ, G. (2017), Human Capital, Signaling, and Employer Learning: What Insights Do We Gain from Natural Experiments? University of Bonn, Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper 11125.

LANGE, F. (2007), The Speed of Employer Learning, Journal of Labor Economics, 25, 1–35.